

**ТРУДОВЕ ПРАВО;
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

УДК 349.232
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.2.5>

УДОВЕНКО О.В.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА**

**LEGAL REGULATION OF MONEY SECURITY OF MILITARY SERVANTS
IN THE REPUBLIC OF POLAND**

У статті з'ясується нормативна основа грошового забезпечення військовослужбовців у Республіці Польща, а саме аналізуються норми Закону «Про військову службу професійних солдатів» від 11 вересня 2003 р., розпоряджень Міністра національної оборони від 28 грудня 2016 р. та від 31 березня 2020 р. Автором наголошується, що в Польщі, так само, як і в Україні, на законодавчому та підзаконному рівнях детально врегульовуються різні аспекти грошового забезпечення військовослужбовців, однак польське законодавство у зазначеній сфері є більш досконалим і передбачає більший рівень соціальної безпеки військовослужбовців. Вказане свідчить про можливість використання польського досвіду правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців в Україні. Саме тому в процесі наближення національного законодавства України про грошове забезпечення військовослужбовців до законодавства держав-членів Організації Північноатлантичного договору вбачається можливим, використовуючи досвід Польщі: уточнити обсяг права військовослужбовця на винагороду; окреслити обсяг підстав і умов зміни розміру заробітної плати військовослужбовця; передбачити можливості отримання додаткової річної заробітної плати; визначити підстави та умови припинення, призупинення права військовослужбовця на заробітну плату; удосконалити формулу визначення розміру та порядку надання й збільшення надбавки за тривалу військову службу тощо. Визначено, що в процесі наближення національного законодавства України про грошове забезпечення військовослужбовців до відповідного законодавства держав-членів Організації Північноатлантичного договору вбачається можливим, використовуючи досвід Республіки Польща: 1) уточнити обсяг права військовослужбовця на винагороду; 2) окреслити обсяг підстав і умов зміни розміру заробітної плати військовослужбовця; 3) передбачити можливості отримання додаткової річної заробітної плати; 4) визначити підстави та умови припинення, призупинення права військовослужбовця на заробітну плату; 5) удосконалити формулу визначення розміру та порядку надання й збільшення надбавки за тривалу військову службу тощо. У висновках до статті додатково окреслюється роль трудового законодавства Польщі на регулювання грошового забезпечення військовослужбовців. Доводиться, що польське трудове законодавство складає нормативну основу правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців, хоча нарахування, виплата винагороди цим службовцям цілісно регулюється на рівні спеціального законодавства.

Ключові слова: *військова служба, військовослужбовець, грошове забезпечення, заробітна плата, ознаки, працівник.*

The article clarifies the regulatory framework for the financial provision of military personnel in the Republic of Poland, namely, the norms of the Law “On the military service of professional soldiers” of September 11, 2003, orders of the Minister of National Defense of December 28, 2016, and March 31, 2020. The author notes that in Poland, like in Ukraine, at the legislative and subordinate levels, various aspects of financial support for military personnel are regulated in detail, however, Polish legislation in this area is more perfect and presupposes a greater level of social security for military personnel. This indicates the possibility of implementing the Polish experience in the legal regulation of financial support for military personnel in Ukraine. That is why, in the process of approximation of the national legislation of Ukraine on military personnel financial support with the legislation of the member states of the North Atlantic Treaty Organization, it seems possible, using the experience of Poland: to clarify the scope of a serviceman's right to remuneration; determine the scope of the grounds and conditions for changing the serviceman's salary size; provide for the possibility of obtaining additional annual wages; to determine the grounds and conditions for the termination, suspension of the soldier's right to wages; improve the formula for determining the size and procedure for granting and increasing the allowance for long-term military service, and the like. It is determined that in the process of approximation of the national legislation of Ukraine on financial support of servicemen to the relevant legislation of the North Atlantic Treaty Organization member states, it is possible, using the experience of the Republic of Poland: 1) to clarify the right of servicemen 2) outline the scope of the grounds and conditions for changing the amount of salary of a serviceman; 3) provide for the possibility of obtaining an additional annual salary; 4) determine the grounds and conditions for termination, suspension of a serviceman's right to a salary; 5) to improve the formula for determining the amount and procedure for granting and increasing the allowance for long-term military service, etc. The conclusions to the article additionally define the role of Polish labor legislation in regulating the financial support of military personnel. It is proved that the Polish labor legislation constitutes the normative basis for the legal regulation of the military personnel financial security, although the accrual, payment of remuneration to these employees is integrally regulated at the special legislation level.

Key words: *military service, military personnel, financial support, wages, principles, employee.*

Вступ. Починаючи з 2002 р. зовнішньополітичним курсом України було проголошено євроатлантичну інтеграцію, активні дії з реалізації якої були призупинені на період з 2010 по 2015 рр. Сьогодні, як це впливає з преамбули Конституції України та з п. 3 ч. 3 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України», євроатлантичні прагнення України охоплені категорією базового національного інтересу, що реалізується в пріоритетному порядку. Об'єктивна потреба реалізації євроатлантичних прагнень України є цілком виправданою, щонайменше з огляду на той факт, що вказаний процес: 1) «стимулює досягнення державою високих демократичних, соціально-економічних та оборонних стандартів як у країнах НАТО» [1, с. 42]; 2) «обумовить входження України до відповідної системи колективної безпеки, що сприятиме посиленню гарантій суверенності нашої держави» [2, с. 154].

Зважаючи на вказані прагнення, Україною вже поступово здійснюються заходи з наближення національного законодавства про військову службу та про правовий статус військовослужбовців до відповідних стандартів держав-членів Організації Північноатлантичного договору. Особливої уваги в цьому процесі набуває питання наближення чинного національного законодавства до норм вказаних держав у частині регулювання грошового забезпечення військовослужбовців, що є сукупністю норм, які закладають основу високого рівня соціальної безпеки вказаних службовців.

Серед держав-членів Організації Північноатлантичного договору особливої уваги заслуговує Республіка Польща (далі – РП), адже ця сусідня з нами держава набула членства в Альянсі з 1999 р. внаслідок того, що впродовж 1990-х рр нею «було реалізовано ряд кроків задля досягнення відповідності стандартам Альянсу» [3, с. 195]. Крім того, слід мати на увазі й те, що Польща до моменту набуття членства в Організації Північноатлантичного договору перебувала (у порівнянні з іншими державами-членами Альянсу) у стані, досить близькому до поточного стану України. Саме тому дослідження правового регулювання грошового забезпечення – заробітної

плати (*uposażenia*) військовослужбовців у цій державі має суттєве теоретичне та практичне значення в контексті питання вдосконалення відповідних норм законодавства України.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Актуальність проблематики оплати праці в РП обумовила широкий інтерес польських учених до цього питання, серед яких: С. Антонюк [4], Р. Дубовській [5], Я. Стеліна [6], Ю. Тріппнер-Храбі [7], З. Якукович [8] та інші польські науковці. При цьому окремі аспекти грошового забезпечення військовослужбовців у РП розглядали у своїх наукових напрацюваннях А. Жепецька [9], Е. Я. Налєпа [10], Р. Чиржинський [11], В. Ярмолевич [12] та інші науковці. Аналіз національних наукових джерел дає підстави стверджувати, що питання грошового забезпечення військовослужбовців в РП ще не було предметом комплексної наукової розвідки, при цьому окремі питання такого забезпечення можуть слугувати орієнтиром для вдосконалення чинного законодавства України, що у сукупності вказує на актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Отже, метою статті є формулюванні актуальної наукової думки про правове регулювання грошового забезпечення в РП. Ця мета досягатиметься шляхом виконання таких завдань: 1) виокремити сукупність нормативно-правових актів РП у частині, що регулюють грошове забезпечення військовослужбовців; 2) проаналізувати норми законодавства РП, що встановлюють правила грошового забезпечення військовослужбовців; 3) у висновках до статті узагальнити результат дослідження та визначити роль трудового права в регулюванні грошового забезпечення військовослужбовців.

Результати дослідження. Комплексно аналізуючи норми чинного законодавства РП про військову службу та про правовий статус військовослужбовця (професійного солдата), можемо дійти висновку, що норми про грошове забезпечення таких службовців містяться в різних нормативно-правових актах законодавчого та підзаконного характеру. При цьому основним таким нормативно-правовим актом є Закон РП «Про військову службу професійних солдатів» від 11 вересня 2003 р. (далі – Закон РП від 11 вересня 2003 р.), який у відповідності до п. 4 ч. 1 ст. 1 окреслює загальні засади отримання заробітної плати та інших виплат професійним солдатам (цьому питанню присвячено розділ 5 Закону). Зокрема, цей законодавчий акт у ч. 5 ст. 22 проголошує право військовослужбовця на отримання заробітної плати (*prawo do uposażenia*), а в ч. 1 ст. 76 встановлює правило, згідно з яким право військовослужбовця на винагороду виникає в день, коли він розпочинає свою професійну військову службу. Правом військовослужбовця на заробітну плату виявляється право на вчасне отримання винагороди (основна зарплата та постійні надбавки відповідно до ч. 1 ст. 81 вказаного Закону РП виплачуються щомісяця, а саме у перший робочий день місяця, за який вони мають бути виплачені), розмір якої враховує: 1) престиж професії професійного солдата (ч. 2 ст. 71 вказаного Закону РП); 2) обов'язок держави «забезпечувати професійних солдатів гідними умовами життя, дозволяючи їм присвятити себе службі народові та Вітчизні, адекватно компенсуючи важку працю, обмеження та жертви, пов'язані з виконанням професійної військової служби» (ч. 3 ст. 3 зазначеного Закону РП).

Слід звернути увагу й на те, що у відповідності до ч. 1 ст. 72 Закону РП від 11 вересня 2003 р. військовослужбовець щомісячно отримує основну заробітну плату та (щомісячно чи за інший період) надбавки, коли він на них має право (як виняток – додаткова річна заробітна плата згідно ч. 5 ст. 83 вказаного Закону РП виплачується не пізніше ніж у перші три місяці календарного року, що настають за тим, за який заробітна плата передбачена). Також зауважимо, що законодавцем у ч. 1 ст. 80 цього Закону РП встановлюється правило, відповідно до якого професійні солдати можуть отримувати надбавки до основної заробітної плати (згідно з ч. 2 ст. 81 зазначеного Закону РП постійні надбавки у переважній частині виплачуються не пізніше десятого числа місяця, наступного за місяцем, коли професійний солдат виконав умови, котрі обґрунтовують надання таких надбавок), а саме: а) спеціальну надбавку (*dodatek specjalny*); б) службову надбавку (*dodatek służbowy*); в) надбавку за тривалу військову службу (*dodatek za długoletnią służbę wojskową*); г) заохочувальну надбавку (*dodatek motywacyjny*); г) функціональну надбавку (*dodatek funkcyjny*); д) компенсаційну надбавку (*dodatek kompensacyjny*).

Разом із тим військовослужбовець, який протягом усього календарного року проходить військову службу, у відповідності до частин 1 і 2 ст. 83 Закону РП від 11 вересня 2003 р. набуває права на додаткову річну заробітну плату у розмірі 1/12 основної заробітної плати враховуючи постійні надбавки, отримані в календарному році, за які передбачається додаткова річна заробітна плата. Крім того, право на додаткову річну заробітну плату також набуває: 1) солдат, призваний на професійну військову службу протягом календарного року, якщо він проходив професійну військову службу не менше 6 календарних місяців; 2) професійний солдат, що був звільнений з

професійної військової служби протягом календарного року – у розмірі 1/12 основної заробітної плати разом із постійними надбавками, отриманими в календарному році, за які належить додаткова річна заробітна плата.

У рамках питання, що нами розглядається, важливо також зауважити, що право на грошове забезпечення безпосереднім чином кореспондується відповідним обов'язком, передбаченим у ст. 74 розглядуваного законодавчого акту. Крізь призму цієї статті Закону обов'язок щодо вчасної та в повному розмірі виплати заробітної плати та інших грошових виплат, зазначених у ст. 73 Закону РП, покладається на військову частину чи цивільну установу (*instytucja cywilna*), на котру покладається обов'язок здійснювати фінансове забезпечення солдата. Крім того, в разі затримки виплати заробітної плати та інших платежів, зазначених у ст. 73 Закону РП від 11 вересня 2003 р., військовослужбовець має право на отримання додаткової компенсації за відповідну затримку (з моменту, коли службовець повинен був отримати винагороду, до моменту, коли він отримав ці грошові кошти), розмір (у відсотках) яких визначається рішенням органу, уповноваженого нараховувати заробітну плату чи інші платежі (ч. 3 ст. 75 вказаного Закону РП).

Також законодавцем у розглядуваному законодавчому акті комплексно врегульовується питання припинення, а також призупинення права військовослужбовця на заробітну плату. Зокрема, у ч. 4 ст. 76 Закону РП від 11 вересня 2003 р. вказується на те, що право на заробітну плату вичерпується в останній день місяця, коли професійний солдат був звільнений із професійної військової служби, зник або ж помер.

Що ж стосується втрати права військовослужбовця на грошове забезпечення, то таке може мати місце:

1) протягом усього періоду звільнення (*zwolnienia*) військовослужбовця від роботи у разі, коли він вчасно (протягом 7 днів з дня отримання документу чи з дня настання події, з огляду на яку потрібно подати командирі заяву) не надав командирі військової частини: медичну довідку, в сенсі, окресленому у частинах 6, 7 ст. 55а Закону РП «Про грошову допомогу по соціальному страхуванню в разі хвороби та материнства» від 25 червня 1999 р., підпунктах «b» і «c» п. 6 ч. 1 ст. 60b, ч. 2 ст. 60c Закону РП від 11 вересня 2003 р.; довідку медичної установи, зазначену в п. 5 ч. 1 ст. 60c Закону РП від 11 вересня 2003 р.; заяву про настання обставин, зазначених у підп. «а» п. 6 ч. 1 ст. 60b Закону РП від 11 вересня 2003 р. (несподіване закриття ясла, дитячого клубу, дитячого садка чи школи, яку відвідує дитина, а також у випадку хвороби няні, з якою батьки уклали відповідну угоду, зазначену в ст. 50 Закону «Про догляд за дітьми віком до 3 років» від 04 лютого 2011 р.). При цьому відповідне правило, як це передбачено у ч. 5 ст. 60d Закону РП від 11 вересня 2003 р., не підлягає застосуванню у випадках, коли службовець не надав необхідні документи з причин, що від нього не залежали;

2) протягом усього періоду звільнення військовослужбовця від роботи у разі, коли в результаті перевірки буде встановлено неправильне використання лікарняного листа чи іншого документу, на підставі якого службовець отримує оплачуваний відгул (частини 3 і 4 ст. 60e Закону РП від 11 вересня 2003 р.). Позбавлення права на грошове забезпечення у такому випадку здійснюється згідно з вимогами ч. 13 ст. 60e аналізованого Закону РП, а саме шляхом прийняття відповідного рішення командуючим військовою частиною на підставі висновків, що містяться в протоколі перевірки;

3) протягом усього періоду звільнення військовослужбовця від роботи у разі, коли в результаті перевірки буде встановлено факт підробки лікарняного листа (ч. 6 ст. 60e вказаного Закону РП);

4) протягом періоду з моменту, коли службовець повинен був вийти на роботу, до моменту, коли він вийшов на роботу (кінцевої дати лікарняного листа), якщо в результаті перевірки військово-лікарська комісія визначить в якості дати припинення непрацездатності солдата дату, що передреє дати, зазначеній у медичній довідці (ч. 5 ст. 60e Закону РП від 11 вересня 2003 р.);

5) одноразово відносно до можливості зберегти та реалізувати право на додаткову річну заробітну плату. Це право військовослужбовець згідно з ч. 3 ст. 83 Закону РП від 11 вересня 2003 р. втрачає в разі: наявності факту невинуватого відсутності його на службі протягом періоду, що перевищує два робочі дні протягом календарного року; звільнення його з військової служби солдата від професійної військової служби у випадках, зазначених у пунктах 6 (отримання недостатньої загальної оцінки службової діяльності), 11-14 (втрата військового звання чи пониження у званні; юридично обґрунтоване рішення про накладення дисциплінарного стягнення у вигляді усунення від виконання професійної військової служби; прийняття щодо службовця остаточного та обов'язкового судового рішення про притягнення до кримінальної відповідальності,

пов'язаної з позбавленням публічних прав, відрухуванням з професійної військової служби чи заборонаю займатися професією професійного солдата; прийняття щодо службовця остаточного обвинувального вироку, яким він засуджується до позбавлення волі чи утримання під вартою без умовного зупинення його виконання) ст. 111 розглядуваного Закону РП.

Окремої уваги заслуговують норми Закону РП від 11 вересня 2003 р., що передбачають зменшення розміру заробітної плати військовослужбовця з огляду на перебування його на лікарняному тощо, а також подальше використання коштів, що залишились на рахунках військової частини з вказаних підстав. Зокрема, в частинах 1 і 3 ст. 89с вказаного законодавчого акта передбачається, що кошти, які залишились у результаті зменшення заробітної плати професійних солдатів за період перебування їх на лікарняному, повинні повністю бути розподілені (після закінчення звітного періоду, що триває не менше календарного місяця і не довше 3 календарних місяців) на дискреційні винагороди (*nagrody uznaniowe*) особам за виконання ними службових завдань замість професійних солдатів, що перебували на лікарняному.

Що ж стосується підзаконного рівня правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців в РП, то в цьому сенсі особливого значення набувають розпорядження Міністра національної оборони, а саме: 1) від 31 березня 2020 р., що визначає (з 01 січня 2020 р.) базові ставки заробітної плати для професійних військовослужбовців; 2) від 28 грудня 2016 р., яке визначає а) розмір, детальні умови та порядок надання та збільшення надбавок військовослужбовця; б) спосіб визначення розміру спеціальних надбавок та надбавок за службу за останній місяць проходження військової служби та періоди проходження служби або отримання надбавки, що вважаються еквівалентними періоду отримання спеціальних надбавок або ж надбавок за службу; в) конкретні властивості чи умови проходження військової служби, за які виплачуються спеціальні надбавки, а також службові посади (військові частини), перебування на яких (в яких) зумовлює виконання службових обов'язків, що надає право на надбавку за службу. Окремої уваги заслуговує також й та обставина, що в Додатку 1 до Розпорядження від 28 грудня 2016 р. окреслюється перелік шкідливих для здоров'я військовослужбовця чи обтяжливих (*uciążliwe*) для нього умов служби, що відповідають чотирьом рівням шкідливості (обтяжливості) й пропорційним чином визначають розмір відповідних надбавок професійного солдата.

Висновки. Викладене у статті дає підстави стверджувати, що в РП, так само, як і в Україні, на законодавчому та підзаконному рівнях детально врегульовуються різні аспекти грошового забезпечення військовослужбовців. Між тим у процесі наближення національного законодавства України про грошове забезпечення військовослужбовців до відповідного законодавства держав-членів Організації Північноатлантичного договору вбачається можливим, використовуючи досвід РП: 1) уточнити обсяг права військовослужбовця на винагороду; 2) окреслити обсяг підстав і умов зміни розміру заробітної плати військовослужбовця; 3) передбачити можливості отримання додаткової річної заробітної плати; 4) визначити підстави та умови припинення, призупинення права військовослужбовця на заробітну плату; 5) удосконалити формулу визначення розміру та порядку надання й збільшення надбавки за тривалу військову службу тощо.

Що ж стосується ролі трудового законодавства в правовому регулюванні грошового забезпечення військовослужбовців у РП, то із цього приводу слід зауважити, що в низці спеціальних актів про винагороду таких службовців (за військовою роботу) містяться посилання на національне законодавство про працю. Наприклад, згідно з ч. 1 пар. 24 Розпорядження Міністра оборони від 28 грудня 2016 р. військовослужбовець, котрий перебуває на посаді, що передбачає виконання роботи в «умовах шкідливих для здоров'я чи обтяжливих для нього, отримують спеціальну постійну надбавку», а саме пропорційним чином відповідно до рівня шкідливості (обтяжливості) умов праці: перший рівень – 0,05; другий рівень – 0,06; третій рівень – 0,08; четвертий рівень – 0,1. При цьому відповідні категорії, як це зазначається у ч. 3 пар. 24 вказаного Розпорядження, інтерпретуються у трудовому розумінні, а саме крізь призму стандартів, які розробляються повноважним суб'єктом у відповідності до ст. 228 Трудового кодексу РП.

Список використаних джерел:

1. Чукаєва В.О., Дивнич Д.І. Нова доктрина розвитку державності України: вступ до НАТО. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 41–43.
2. Ільницька У.В. Україна – НАТО: організаційно-мотиваційний аспект відносин. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія : Політологія*. 2008. Т. 79, Вип. 66. С. 153–157.

3. Буглай Н.М. Формування зовнішньополітичної стратегії та реалізація пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995–2005 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02. Київ, 2018. 493 с.

4. Antoniuk S., Szustakiewicz P. Przedawnienie roszczeń z tytułu prawa do uposażenia i innych świadczeń pieniężnych przysługujących na podstawie stosunku służbowego na tle orzecznictwa sądów administracyjnych. *Ius Novum*. 2011. № 1(5). S. 89–102.

5. Dubowski R. W sprawie uposażenia poselskiego i czerpania zysków ze spółek. *Przegląd Sejmowy*. 2020. № 1(156). S. 189-194. doi:10.31268/PS.2020.10.

6. Stelina J. Opinia prawna na temat prawa do uposażenia poselskiego. *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu*. 2014. № 3 (43). S. 163–169.

7. Łuczak J., Trippner-Hrabi J. Wynagrodzenie jako płacowy motywator funkcjonariuszy Policji. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*. 2018. T. 19, № 11, Cz. 2. S. 83–96.

8. Jacukowicz Z. Płaca, wynagrodzenie czy zarobek. *Polityka Społeczna*. 2009. № 2. S. 1–4.

9. Rzepecka A. Konteksty i koncepcje organizacyjne kadr wojskowych na tle uwarunkowań kariery zawodowej. *Edukacja dla bezpieczeństwa*. 2019. № 4(45). S. 189–202.

10. Nalepa E. J. Wojskowe koszty stanu wojennego w Polsce. *Przegląd Historyczny*. 2018. № 2(109). S. 267–281.

11. Chyrzyński R. Zmiany w systemie uposażeń żołnierzy po utworzeniu nowego komponentu – Wojska Obrony Terytorialnej. *Przegląd Nauk o Obronności*. 2017. № 2. S. 221–232.

12. Jarmołowicz W., Sikora T. Status i pozycja społeczno-ekonomiczna żołnierzy zawodowych na polskim rynku pracy. *Studia Prawno-Ekonomiczne*. 2016. № 100. S. 211–231.